

ГАННА МЕЗЕНКА
Вицебскі дзяржаўны
ўніверсітэт імя П.М. Машэрава
mezenka1@yandex.ru

DOI: <http://dx.doi.org/10.17651/ONOMAST.61.1.3>

Onomastica LXI/1, 2017

PL ISSN 0078-4648

ЛІКІ І ЛІЧБЫ Ў СЛАВЯНСКОЙ УРБАНАНІМІІ: НАБОР, СІМВОЛІКА, АСАБЛІВАСЦІ ФУНКЦЫЯНАВАННЯ

Ключавыя словы: лік, лічба, сімволіка, славянская ўрбананімія, тапаніміка

У наш час параўнальна-супастаўляльная анамастыка займае ўсё большую прастору лінгвістычнай тэорыі. Яе лінгвістычная значнасць праяўляецца ва ўсіх сферах жыцця: мы вольна ці міжволі праводзім супастаўленне іншамоўнай анамастычнай сістэмы з роднай.

Ва ўрбананіміі як частцы агульнай лексічнай сістэмы знаходзяць адлюстраванне з'явы культуры ў самым шырокім сэнсе. Побач з тымі адзінкамі, якія часта разглядаюцца і добра вывучаны, у ёй прадстаўлены і тыя, якія па розных прычынах пакуль заставаліся за рамкамі ўсебаковага лінгвістычнага аналізу. Да разраду такіх элементаў адносяцца назвы ўнутрыгарадскіх аб'ектаў, што ўключаюць у свой склад лікі і лічбы.

Актуальнасць іх даследавання абумоўлена як унутры-, так і пазамоўнымі фактарамі: па-першае, вывучэнне лічбаў, якія знайшлі адлюстраванне ва ўнутрыгарадскіх назвах, садзейнічае лепшаму разуменню сімволікі народнай культуры, гісторыі, быту народа, яго рэлігійна-міфалагічных уяўленняў; па-другое, усебаковае апісанне ўрбананіміі славян дазволіць выявіць прыныцы і традыцыі іменавання ўнутрыгарадскіх аб'ектаў; устанавіць фактары, якія ўплываюць на характар афармлення ўрбананімаў; суаднесці міжмоўныя адпаведнікі ўжывання лікаў і лічбаў у складзе ўнутрыгарадскіх назваў.

Матэрыялам даследавання паслужылі сучасныя ўрбананіміконы гарадоў Беларусі, Польшчы, Балгарыі і часткова Расіі; былі выкарыстаны тапанімічныя слоўнікі (Fiedorowicz, Kietliński, Maciejczuk, 2012; Handke, 1998; Supranowicz, 1995), электронныя рэсурсы, турыстычныя даведнікі, карты (Электронныя, 2017).

Мэта даследавання — вызначэнне месца і ролі лікаў і лічбаў ва ўрбананімічных сістэмах Слав'ян.

Характар даследаванага матэрыялу дыктуе і асноўны метадалагічны прыём, заснаваны на тым, што сінхранічны ўвогуле падыход да вывучэння ўрбанонімаў і віконімаў славянскіх краін у пэўных прапорцыях спалучаецца з дыяхранічным. Для дасягнення мэты ў артыкуле выкарыстаны наступныя метады: дэскрыптыўны, параўнальна-супастаўляльны, арэальны, элементы статыстычнага аналізу.

Узнікненне паняцця ліку, якое звязваюць з практычнымі патрэбамі людзей, што ўскладняліся ў працэсе развіцця чалавецтва, адносяць да глыбокай старажытнасці. Так, Арыстоцель сведчыў, што піфагарэйцы ў ліках бачылі „прычыну і пачатак” рэчаў, а ў адносінах лікаў — аснову ўсіх адносін у свеце. Лікі, на думку піфагарэйцаў, надаюць свету ўпарадкаванасць і робяць яго космасам.

Лічбы, у сваю чаргу, — гэта сімвалы або графічныя знакі, з дапамогай якіх запісваюцца лікі. Паняцце “лічба” выкарыстоўваецца ў розных навуках, не толькі ў матэматыцы, але і ў статыстыцы; у нумералогіі, дзе яно надзяляецца асобым містычным сэнсам і нават лічыцца, што некаторыя з лічбаў здольныя прыносіць поспех і ўдачу; у лінгвістыцы. У анамастыцы, якая з’яўляецца часткай лінгвістыкі, вельмі шырока выкарыстоўваюцца лікі і лічбы ў самых розных тэкстах: антрапанімным (у прозвішчах), айканімным (у назвах паселішчаў), урбананімным (у назвах лінейных аб’ектаў) і іншых.

З усіх пералічаных менавіта ўрбананімія — той сектар анамастычнай прасторы, дзе лічбы атрымалі распаўсюджанне ва ўсіх славянскіх народаў.

Лічбы ў славянскіх урбананіміконах можна сустрэць, па-першае, у складзе нумератыўнага тыпу назваў вуліц, завулкаў, праездаў, мікра-раёнаў; па-другое, ва ўрбанонімах, якія паходзяць ад назваў гістарычных падзей, што адбыліся ў пэўны дзень каляндара, і святаў; па-трэцяе, у найменнях лінейных аб’ектаў, асновай для ўтварэння якіх сталі назвы гадавін; па-чацвёртае, у назвах, дадзеных у гонар венцаносных асоб і людзей, якія зрабілі свой унёсак у гісторыю дзяржавы і народа.

Нумератыўны тып урбанонімаў пашыраны найперш у балгараў і беларусаў. Найчасцей лічбы ў складзе ўнутрыгарадскіх назваў мы знаходзім сярод гадонімаў. Адрозна трэба адзначыць, што „чысты” нумератыўны тып урбанонімаў, які фарміруецца з лічэбніка і геаграфічнага тэрміна (далей ГТ), можа існаваць у дзвюх мадэлях: а) парадкавы лічэбнік + ГТ (760-та ул. — Сафія — тут і далей назвы вуліц дадзены ў арыгінальным напісанні) і б) ГТ + колькасны лічэбнік з нумарным знакам (*праезд № 1* — Орша, РБ). Назвы першай мадэлі пераважаюць у Балгарыі. Так, у паказальніку паштовых кодаў Сафіі 2010 г. змешчана шмат такіх назваў вуліц: *1-ва ул., 23-та ул., 57-ма ул.* і інш. (Указател, 2010, с. 171–174). Даволі многа

іх таксама ў Плоўдзіве (параўн.: *улица 1-ва, улица 51-ва, ул. 34-та* і інш.). Сустрадаюцца яны і ў асобных гарадах Беларусі, напрыклад, у Віцебску, дзе да гэтага часу існуе 13 ліній (*1-я лінія, 2-я лінія, 3-я лінія* і інш.), у Гомелі (*8-я вул.*). У XIX ст. такія назвы былі зафіксаваны таксама ў Мінску (праіснавалі тут да 1970-х гг.) і Магілёве. Ёсць яны ў Кіеве, Санкт-Пецярбургу. І ўсё ж такія ва ўсходніх славян цяпер гэта закрытыя групы ўрбананімных адзінак, якія не папаўняюцца новымі ўтварэннямі. Што да заходніх славян, то на пачатку XXI ст. у большасці гарадоў назвы „чыстага” нумератыўнага тыпу адсутнічаюць. З неславянскіх народаў такая мадэль у сярэдзіне мінулага стагоддзя прэвалевала над усімі астатнімі ў Злучаных Штатах Амерыкі, дзе, па дадзеных Д. Сцюарта, амаль у палове гарадоў ЗША функцыянавалі нумарныя назвы вуліц, якія часта перавышалі сотню (Stewart, 1945, p. 248).

Звяртае ўвагу і тое, што намі не адзначана, каб агульная колькасць назваў з лічбавым кампанентам перавышала 1000. Гэта датычыць таксама інфармацыі пра кіеўскую ўрбананімную сістэму, дзе найменні, што даваліся пасля Вялікай Айчыннай вайны вуліцам у розных раёнах горада без строгага паслядоўнасці, з пропускам нумароў, дасягалі лічбавага абзначэння 926. Выкарыстання для часовага функцыянавання, з 1979 г. яны пачынаюць пераймяноўвацца.

Як можна заўважыць па прыкладах, у назвах лінейных аб’ектаў ужываюцца арабскія лічбы, у назвах кварталаў і мікрараёнаў — арабскія і рымскія. Параўнаем: *Поўдзень-1* — мікрараён у Віцебску, РБ; *Зялёны Луг-4* — мікрараён у Мінску, *Младост, IV кв.; Надежда, V кв.* — Сафія і гэтак далей.

Як вядома, сучасная дзесяцірычная сістэма вылічэння была заснавана на арабскіх лічбах, веды пра якія трапілі ў Еўропу ў XIII ст. Да гэтага еўрапейцы карысталіся рымскай сістэмай лічбаў.

Разважанні над пытаннем, чаму ў гаданіміі выкарыстоўваюцца арабскія лічбы, а ва ўнутрыгарадскай хараніміі — пераважна рымскія, дазваляюць выказаць думку, што ў першым выпадку галоўнае значэнне мае колькасць аб’ектаў, а ў другім — парадак увядзення ва ўжытак, і гэта тое, што аб’ядноўвае ўсе славянскія ўрбананіміконы.

Нумератыўна-змяшаныя тыпы ўнутрыгарадскіх назваў. Да групы нумератыўна-змяшаных адносяцца нумератыўна-атрыбутыўны (*ул. Poprzeczna 1, ул. Poprzeczna 12* — Варшава), нумератыўна-генітыўны (*1-я — 8-я вул. Змітрака Бядулі* — Віцебск) і нумератыўна-намінатыўны (*1-й пер. Подснежники, 2-й пер. Подснежники* — Смаленск, РФ, *1-й пер. Михалово* — Мінск) тыпы, аб’яднання наяўнасцю ў іх складзе парадкавага лічэбніка, які нясе на сабе нагрузку асноўнага адрознівальніка ўнутрыгарадскіх тапаграфічных аб’ектаў. Калі першы з іх функцыянуе ў гара-

дах ўсходніх і часткова заходніх славян і адсутнічае ў паўднёвых, то другі і трэці маюць выключна ўсходнеславянскую (і больш за тое — рускую) арыентацыю. Прасторавыя перавагі можна прасачыць па беларускім урбананіміконе, дзе ў размеркаванні такіх назваў дакладна вылучаюцца тры зоны. Паўночны ўсход краіны, які мяжуе са Смаленшчынай, характарызуецца самым высокім працэнтам утрымання назваў гэтых тыпаў (у Віцебску, па нашых падліках, іх каля 50% ад усіх гадонімаў), захад — самым нізкім (у Брэсце каля 13%), на астатняй тэрыторыі — ад 15% у Гродне, каля 21% у Мінску і Магілёве да больш за 22% у Гомелі.

Нярэдка асобнымі даследчыкамі выказваецца меркаванне, у адпаведнасці з якім нумератыўна-змяшаныя назвы — гэта параджэнне савецкай улады, што не мае пад сабой ніякіх падстаў: першыя нумератыўныя найменні на тэрыторыі сучаснай Беларусі, напрыклад, з’явіліся напрыканцы XIX ст. і хутка пачалі памнажацца. Дастаткова прывесці дадзеныя па адным горадзе — Віцебску, каб у гэтым пераканацца: 1889 г. — 24; 1904 г. — 44; 1924 г. — 55; 1957 г. — найвялікшая колькасць і своеасаблівы рубаж — 432 адзінкі. З гэтага часу пачаўся працэс адыходу ад названай намінацыйнай практыкі (1988 г. — 405 назваў указаных тыпаў, 2017 г. — 371), у выніку чаго ўсё часцей пад перайменаванне пачалі трапляць менавіта такія назвы.

Існуе некалькі прычын гэтага. Першая з іх — спроба адысці ад “валявога” ўмяшальніцтва ў працэс намінацыі ўнутрыгарадскіх аб’ектаў, асабліва на пачатку XXI ст. Па-другое, нягледзячы на пэўную зручнасць пошуку нумарных вуліц у горадзе, яны грашаць аднастайнасцю, а нумератыўна-генітыўныя — яшчэ і этычнымі праблемамі: *1-й пер. Горького, 2-й пер. Горького...* (Смаленск). Па-трэцяе, адсутнасць той паспешнасці, з якой ажыццяўлялася будаўніцтва гарадоў пасля Вялікай Айчыннай вайны.

У якасці праемежкавага падсумоўвання адзначым, што простыя нумератыўны тып назваў у другім дзесяцігоддзі XXI ст. пануе ва ўрбананімічных сістэмах паўднёвых славян, складаны — ва ўрбананіміконах усходніх славян (за выключэннем украінскага). Дарэчы, яшчэ ў 1981 г. Л.І. Колакалава адзначала, што ў кіеўскай урбананіміі складаныя, гэта значыць нумератыўна-змяшаныя, урбананімы з лічбавымі кампанентамі не функцыянуюць, за выключэннем традыцыйных найменняў чатырнаццаці ліній прыгарада Пушчы-Водзіцы (Колоколова, 1980, с. 92–93), якія па дадзеным параметры ў пэўным сэнсе супрацьпастаўлены. Што да заходніх славян, то ў іх населеных пунктах унутрыгарадскія аб’екты звычайна не нумаруюцца.

Пры гэтым простыя і лёгкія для запамінання, назвы з лічбавымі кампанентамі ў складзе з цягам часу перетвараюцца ў сімвалы: з іх дапамогай чалавек спрабуе зрабіць бачнымі і пазнавальнымі свае ідэі. Яны — сімвал

актыўнай забудовы, вынік увасаблення ў жыццё новых мікрараёнаў, якія звычайна чарціліся разам з нумарамі вуліц яшчэ да таго, як пэўная частка горада была забудавана.

Урбананімы, асновай для ўтварэння якіх сталі лікі, звязаныя з гістарычнымі падзеямі і святамі. Такія назвы ўключаюць лікі, звязаныя з гістарычнымі падзеямі, якія адбыліся ў пэўны дзень календара, і святамі.

Як у беларускай, так і ў балгарскай сістэме гарадскіх тапонімаў можна назіраць функцыянаванне найменняў, звязаных з важнымі гістарычнымі датамі нацыянальнай гісторыі. Пры гэтым у беларускай урбананімнай сістэме сваёй распаўсюджанасцю вылучаюцца адзінкі, матываваныя: а) датамі святкавання дзён вызвалення гарадоў ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у гады Вялікай Айчыннай вайны: *завул. 11-га Ліпеня* — г. Полацк, *вул. 26-га Ліпеня, завул. 26-га Ліпеня* — г. Віцебск, *вул. 3 Ліпеня* — г. Глыбокае, *вул. 12 Ліпеня* — г. Шчучын, *вул. 13 Ліпеня* — г.п. Радунь (цікавы факт, таму што лік 13 лічыцца самым нешчаслівым лікам, і звычайна яго пры намінацыі мінаюць. Наадварот, для жыхароў г.п. Радунь 13-га ліпеня 1944 г. стаў днём вызвалення ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў) і інш.; б) датамі святкавання Дня горада: *вул. 28 Ліпеня* — г. Брэст; *вул. 3 Верасня, завул. 3 Верасня* — г. Мінск; в) датай Дня незалежнасці: *вул. 3 Ліпеня* — г. Магілёў; г) датай уз'яднання ўсходняй часткі БССР і Заходняй Беларусі: *вул. 17 Верасня* — г. Брэст, Гродна, г.п. Гарадзішча і інш.; д) датай разгону шэсця пецяўбургскіх рабочых да Зімянга палаца: *вул. 9 Студзеня* — г. Брэст, *вул. 1905 года* — г.п. Копысь і інш. Дарэчы, наконт апошняй назвы трэба адзначыць, што выкарыстанне ў якасці наймення лінейнага аб'екта лічбы года (без дня і месяца) не атрымала распаўсюджання на тэрыторыі Беларусі.

Сярод назваў вуліц, дадзеных у гонар памятных падзей, ёсць таксама даты дзяржаўных святаў: *вул. 9 Мая* — г. Бабруйск, Ваўкавыск і інш.; *вул. 8-га Сакавіка* — г. Браслаў, Лепель, Орша, Полацк і шмат інш.; *завул. 8-га Сакавіка* — г. Віцебск; *вул. 1 Мая* — г. Брэст, Гродна, Ліда, *вул. 1-га Мая* — Браслаў і інш.; *вул. 7 Лістапада* — г. Ліда.

У балгарскім урбананіміконе знаходзім у першую чаргу назвы, звязаныя з балгарскім нацыянальна-вызваленчым рухам: *ул. 3-тї Март* (нацыянальнае свята Балгарыі), *ул. 9-тї Септември* (народнае паўстанне 1944 г.), *ул. 6-тї Септември* (дзень аб'яднання Балгарыі ў выніку народнага паўстання 1885 г.) — г. Плоўдзіў, Сафія; *ул. 22-ри Септември* (дзень незалежнасці Балгарыі) — г. Сафія; *ул. 23-тї Декември* (дзень вызвалення Сафіі), *ул. 20-тї Април* (паўстанне за вызваленне Балгарыі); *ул. 11-тї Август* (апошняя марская бітва руска-турэцкай вайны); *ул. 15-тї Ноември* (15.11.1990 г. краіна атрымала назву Рэспубліка Балгарыя) і інш.

Захаваліся ў Сафii і Бургасе назвы *ул. 1 Май, ул. 9-ту Май*.

Зразумела, што ў польскай урбананiмнай сiстэме лiчбы ў назвах лiнейных аб'ектаў рэпрэзентуюць падзеi, знамянальныя для гiсторыi Польшчы: а) прыняцце Канстытуцыi 3 Мая 1791 г.: *ал. 3 Maja* — г. Варшава, *ул. Konstytucji 3 Maja* — г. Шчэцин; б) Андрусаўскае перамiр'е i заканчэнне IV польска-рускай вайны: *ул. 30 Stycznia* — г. Гожуў Велькапольскi; в) вызваленне горада ад нямецка-фашысцкiх захопнiкаў: *ул. 17 Stycznia* — г. Варшава, *ул. 27 Lipca* — г. Беласток; г) польскае нацыянальнае паўстанне 1830–1831 гг.: *ул. 29 Listopada* — г. Варшава; д) Дзень незалежнасцi Польшчы: *ул. 11 Listopada* — г. Варшава; е) дзень польскай армii: *ул. 15 Sierpnia* — г. Варшава; ж) дзень атамнай бамбардзiроўкi Хiрасiмы: *ул. 6 Sierpnia* — г. Варшава i iншае.

Супастаўленне выкарыстаных у прыведзеных тыпах назваў лiкаў паказвае, што з усёй iх разнастайнасцi задзейнiчаны толькi лiкi першых трох дзясяткаў. Расклаўшы лiкi на лiчбы, з якiх яны складаюцца, заўважым, што ў беларусаў колькасна пераважаюць 1, 3, 2, 9; у палякаў — 1, 2, 3, 7, 5; у балгараў — 1, 2, 3. Наборы супадаюць у лiчбах 1, 2, 3, „паслядоўнасць якiх амаль паўсюдна ўяўляецца як адзiнства (1), дваiстасць (2) i сiнтэз ($1 + 2 = 3$)” (Тресиддер, 2001, с. 415). Пакуль цяжка вызначыць прычыну такой з'явы, але, магчыма, варта ўзгадаць думку найвялiкшых матэматыкаў i фiлосафаў Старажытнага Вавiлона, Старажытнай Грэцыi i пазней Iндый, што лiкi могуць дэманстраваць прынцыпы, на якiх заснаваны сусвет, а таксама законы часу i прасторы. Як вядома, „у традыцыйнай культуры славянскiх народаў не ўсе лiкi маюць аднолькавае зместавае нападўненне”, сваю спецыфiчную трактоўку (Крук, 2003, с. 107). Так, неабходна адзначыць асiметрыю ўжывання лiку *сем* у польскай i балгарскай гаданiмiях, што выглядае цiкава на фоне таго, што ў заходнеславянскiм гаданiмным фондзе *сем* з'яўляецца ўлюбёным лiкам. Дарэчы, не задзейнiчана *сямёрка* i ў балгарскай iдыяматыцы. Прычыну гэтага асобныя даследчыкi бачаць у тым, што “ў балгарскай традыцыйнай культуры *седем* актыўна выкарыстоўваецца ў сiмвалiцы нехрысцiянскiх рэлiгii (юдаiзму, iсламу) i суадносiцца часцей з правым членам апазiцыi „сваё”/„чужое” (Иванов, Супрун-Белевiч, 2007, с. 54–55). Цiкава, што i ў фальклорных балгарскiх тэкстах гэты лiк устойлiва прывязаны да сiмвалiкi не засвоенай чалавекам, часта варожай яму прасторы. Супадзенне прыведзеных набораў (1, 2, 3) у трох народаў невыпадковае, яно сведчыць, што гэтыя лiкi асаблiва пазначаны ўвагай беларусаў, палякаў i балгараў.

Найменнi лiнейных аб'ектаў, асновай для ўтварэння якiх сталi назвы гадавiн. Асобнае месца ў групе найменняў унутрыгардскiх аб'ектаў, што ўключаюць у свой склад лiчбы, займаюць

адзінкі, базай для ўтварэння якіх сталі назвы гадавін. Разгледжаны матэрыял сведчыць, што ў беларускай урбананімнай сістэме гэтая група ўключае назвы, у асноўным матываваныя дзесяцігадовымі гадавінамі (ад 10-ці да 70-ці) а) Кастрычніцкай рэвалюцыі 1917 г. (да гэтага часу самая шматлікая падгрупа): *вул. 40 гадоў Кастрычніка, завул. 40 гадоў Кастрычніка* — г. Бабруйск, *вул. 50 гадоў Кастрычніка* — г. Дзятлава, г.п. Бялынічы, *вул. 60 гадоў Кастрычніка* — г.п. Зельва, *вул. 70 гадоў Кастрычніка* — г. Чавусы, Гарадок, г.п. Бешанковічы, *завул. 70 гадоў Кастрычніка* — г.п. Бялынічы і інш.; б) перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне: *вул. 30 гадоў Перамогі* — г. Магілёў, Глыбокае, Дуброўна, *вул. 40 гадоў Перамогі* — г. Гродна, *вул. 50 гадоў Перамогі* — п. Чонкі; в) дзяржаў СССР і БССР: *вул. 30 гадоў БССР* — г.п. Копысь, *вул. 50 гадоў БССР* — г. Бабруйск, *вул. 70 гадоў БССР* — г. Дзятлава, *вул. 50 гадоў СССР* — г. Гарадок, *вул. 60 гадоў СССР* — г. Чавусы; г) УЛКСМ (Усесаюзнага Ленінскага Камуністычнага Саюза Моладзі) і ЛКСМБ (Ленінскага Камуністычнага Саюза Моладзі Беларусі): *вул. 40 гадоў УЛКСМ* — г. Жалудок, *вул. 50 гадоў УЛКСМ* — г. Баранавічы, Бабруйск, *вул. 50 гадоў ЛКСМБ* — г. Дзятлава; д) гістарычнай падзеі: *вул. Абароны Горада* — г. Магілёў; е) гістарычнага мерапрыемства: *вул. 10-ы З'езд Саветаў* — г. Бабруйск. Рэдка ў гарадах Беларусі фіксуюцца стагадовыя і тысячагадовыя гадавіны, якія, дарэчы, маюць як семантычную, так і структурную асаблівасці. Па-першае, гэта заўсёды гадавіны заснавання населенага пункта, а па-другое, маюць фіналь *-годдзя*, параўн.: *вул. 350-годдзя Мёр* — г. Мёры, *вул. 700-годдзя Кобрына* — г. Кобрын, *вул. 900-годдзя Мінска* — г. Мінск, *пл. 1000-годдзя Віцебска* — г. Віцебск.

Заўважна бяднейшы ў адносінах да прыведзенай разнавіднасці назваў унутрыгарадскіх аб'ектаў польскі ўрбананімікон, дзе пры гэтым сустракаюцца дзве формы прэзентацыі інфармацыі: пра гадавіны заснавання гарадоў — арабскімі (*al. 500-lecia, ul. 700-lecia Torunia* — г. Торунь), пра формы дзяржаўнасці — рымскімі і арабскімі (*ul. XXX-lecia PRL, ul. XXV-lecia PRL* — г. Гожуў Велькапольскі, Беласток, *al. 1000-lecia Państwa Polskiego* — г. Беласток) лічбамі.

Як бачым, галоўнымі адрознымі прыкметамі беларускіх і польскіх намінацый такога кшталту з'яўляюцца: 1) сістэма ўяўленняў і ідэй: ідэалагізаванасць у беларусаў і нацыяналізаванасць у палякаў; 2) часовае вымярэнне гадавін: пераважна дзесяць гадоў у беларусаў і сто гадоў у палякаў; 3) кола аб'ектаў: у беларусаў гадавіны: а) гістарычных падзей, б) дзяржаўных аб'яднанняў, в) палітычных арганізацый, г) мерапрыемстваў, д) існавання гарадоў; у палякаў: а) формы дзяржаўнасці, б) заснавання гарадоў.

Нарэшце, яшчэ адзін тып унутрыгарадскіх лічбавых тапанімічных адзінак складаюць назвы, дадзеныя ў гонар сусветна вядомых

асоб і груп людзей, якія зрабілі свой унёсак у гісторыю дзяржавы і народа.

У беларусаў пры адзінкавай прадстаўленасці назваў першай з названых разнавіднасцей (напрыклад, у г.п. Сапоцкін Гродзенскай вобласці зафіксавана *вул. Яна Паўла II*) актыўна функцыянуюць найменні другой, якія звычайна прысвойваліся ў гонар: а) вайсковых злучэнняў і фарміраванняў, што прымалі ўдзел у абароне ці вызваленні пэўных паселішчаў ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у гады Вялікай Айчыннай вайны: *вул. 33-й Арміі, вул. 39-й Арміі, вул. 43-й Арміі* — г. Віцебск; *вул. 20-й Дывізіі, завул. 20-й Дывізіі* — г. Баранавічы; *вул. 129-й Арлоўскай Дывізіі, завул. 129-й Арлоўскай Дывізіі* — г. Валкавыск; *вул. 6-й Гвардзейскай Арміі* — г. Полацк і інш.; б) іншых груп людзей у ваенны ці мірны час: *вул. 23-х Гвардзейцаў* — г. Полацк, *завул. 4-х Адважных* — г. Бяроза і інш.

Усе пералічаныя назвы — гэта не толькі памяць пра мінулае, яны набылі яркую сімваліку моцы духу, вынослівасці чалавека, нервовай вытрымкі, духоўнай сілы.

Некалькі больш шырока прадстаўлены найменні першай разнавіднасці ва ўрбаніміі балгар (*ул. Цар Симеон I* — г. Бургас, Плоўдзіў; *ул. Цар Иван Асен II, ул. Борис I, бульвард Цар Борис III Обединител, ул. Княз Борис I* — г. Плоўдзіў, Сафія, *бульвард Цар Борис III, ул. Пана Иоан Павел II* — г. Сафія і інш.) і палякаў (*al. Jana Pawła II, ul. Jana III Sobieskiego* — г. Беласток і інш.). Такія назвы сталі сімвалам „сваіх” пачаткаў і асноў гісторыі дзяржавы і народа.

Што да другой з разнавіднасцей, то яны актыўна функцыянавалі ў польскіх і балгарскіх урбаніміконах 1980–1990-х гадоў (параўн.: *ul. 1-szej Armii Wojska Polskiego, ul. 42 Pulku Piechoty, Rondo 10 Pulku Ulanów Litewskich* — г. Беласток, *ul. II Armii* — г. Зялёна Гура, *ul. 2 Armii WP, ul. 1 Praskiego Pulku, ul. 21 Pulku Piechoty Dzieci Warszawy, ul. 36 Pulku Piechoty Legii Akademickiej* — г. Варшава і інш.), на пачатку XXI ст. сталі непрадуктыўнымі, шмат якія перайменаваны (напрыклад, *ул. 1-ва Българска армия* ў г. Сафія перайменавана ў *ул. Просвета*).

ЗАКЛЮЧЭННЕ

Такім чынам, нягледзячы на адрозненні, якія існуюць ва ўжыванні найменняў з лічбавым кампанентам, утварэнне іх неабходна аднесці да анамастычных універсалій.

Нягледзячы на супадзенні ў прадстаўленасці розных груп, кожная з урбанімічных сістэм мае свае асаблівасці, якія звязаны са спецыфікай са-

міх славянскіх моў, а таксама традыцыямі іменавання ўнутрыгарадскіх аб'ектаў, што склаліся ў даследаваных краінах.

Супастаўленне тэматычных груп урбананімаў дазваляе сцвярджаць, што падсістэмы „чыста” нумератыўных назваў якасна больш падобныя паміж сабой у Балгарыі і Беларусі, а нумератыўна-змяшаных — у Беларусі і Польшчы. Больш прыцягваюцца адна да другой падсістэмы ўрбананімаў Польшчы і Балгарыі, утвораныя ад назваў гістарычных падзей і імён сусветна вядомых асоб і груп людзей, якія зрабілі свой унёсак у гісторыю дзяржавы і народа. Што датычыць найменняў лінейных аб'ектаў, асновай для ўтварэння якіх сталі назвы гадавін, то ў гэтым больш падобныя ўрбананімныя сістэмы Польшчы і Беларусі. Галоўнае ў іх — праекцыя „новага” ўспрымання на яго „старыя” ідэі, узнікненне на гэтай аснове пераклічкі сэнсаў і як вынік — з'яўленне новых асацыяцый.

Назвы вуліц з лічбавым кампанентам у складзе, на першы погляд добра вядомыя нам, маюць або мелі больш глыбокія і прыцягальныя асацыяцый і сэнсы, чым мы маглі б цяпер гэта ўявіць; ствараюць аўру нацыянальнага духу. З'яўляючыся часткай нацыянальнай культуры і акумулюючы каштоўнасна-значныя факты мінулага і сучаснасці, яны дапамагаюць ствараць у чалавека адчуванне дачынення да роднай зямлі, да родных каранёў, садзейнічаюць захаванню традыцый.

Вынікі аналізу сведчаць, што ўнутрыгарадскія назвы выступаюць у якасці сімвала, які заключае пэўную ідэю. Шмат якія сімвалы ўвабралі ў сябе не толькі старажытныя, але і новыя ўяўленні чалавека аб космасе, сваім месцы ў ім. У славянскіх найменнях рэпрэзентуюцца наступныя асноўныя ідэі: нацыянальная, гуманістычная, камуністычная, культурна-асветніцкая. Уздзеянне такіх экстралінгвістычных фактараў, як палітычны лад, ідэалогія, рэлігійная свядомасць, традыцыі, у рознай ступені адбілася на дамінаванні пэўнай ідэі ў кожнай з аналізаваных краін, у кожным канкрэтным горадзе. У беларускай урбананімнай сістэме дамінуюць сімвалы гуманістычнай і камуністычнай ідэі. У польскай урбананімнай сістэме найбольш распаўсюджанымі з'яўляюцца найменні-сімвалы, што ілюструюць нацыянальную і культурна-асветніцкую ідэі. Балгарскі ўрбананімікон у пераважнай большасці ўключае ў свой склад адзінкі-сімвалы, што адлюстроўваюць ідэю вызваленчай барацьбы балгарскага народа за сваю незалежнасць.

Разгадваючы сімвалікі, схаваныя у назвах вуліц з лічбавымі кампанентамі, дазваляе прасачыць агульнае паміж славянскімі культурамі і адчуць непарыўную сувязь, якая знітоўвае славян у адзінае цэлае.

ЛІТАРАТУРА

Иванов, К. И., Супрун-Белевич, Л.Р. (2007). Семантика и функции нумеративов в болгарской идиоматике. Южнославянские языки в их истории и современном состоянии: сб. науч. ст. Минск: Изд. И. П. Логвинов.

Колоколова, Л. И. (1980). Словопроизводная структура топонимов адресного функционирования: Названия улиц города Киева. Русское языкознание, 2, с. 87–94.

Крук, Я. (2003). Символика белоруской народной культуры. Минск: Беларусь.

Тресиддер, Дж. (2001). Словарь символов. Пер. с англ. С. Палько. Москва: ФАИР-ПРЕСС.

Указател (2010). Указател на пощенските кодове за София. София.

Fiedorowicz, T., Kietliński, M., Maciejczuk, J., (2012). Białostockie ulice i ich patroni. Białystok: Wyd. Prymat.

Handke, K. (1998). Słownik nazewnictwa Warszawy. Warszawa : SOW.

Stewart, D. P. (1945). Name on the Land. New York: Editions for the Armed Services.

Supranowicz, E. (1995). Nazwy ulic Krakowa. Kraków: Wyd. IJP PAN.

Электронныя (2017). Электронныя рэсурсы, турысцкія даведнікі, карты:

— Карта Варшавы с улицами и домами (2017) [Электронный ресурс], kartaline.ru/karta-varshavi--1699.html

— Карта Кракова. (2017). [Электронный ресурс], <http://kartaline.ru/karta-krakova--6332.html>

— Карта Пловдива подробная. (2017). [Электронный ресурс], <http://world-yandex-karty.ru/plovdiv>

— Список улиц Витебска. (2017). [Электронный ресурс], <http://www.evitebsk.com/wiki/>

— Список улиц Гомеля. (2017). [Электронный ресурс], <http://wiki-linki.ru/Page/1683848>

— Список улиц города Смоленска. [Электронный ресурс], <http://www.street-viewer.ru/smolensk/street/>

— Список улиц Кракова по алфавиту. (2017). [Электронный ресурс], <https://yandex.by/search/?text>

— Список улиц Минска. (2017). [Электронный ресурс], <http://ru.eminsk.wikia.com/wiki/>

— Улицы города Брест. (2017). [Электронный ресурс], <http://brest.wikimapia.org/streets/>

— Улицы города Гродно. (2017). [Электронный ресурс], <http://hrodna.wikimapia.org/streets/>

— Улицы города Могилев (2017). [Электронный ресурс], <http://mahiljow.wikimapia.org/streets/>

СКАРАЧЭННІ

вул. — вуліца

al. — aleja

г. — горад

ul. — ulica

завул. — завулак

інш. — іншае

кв. — квартал

пер. — переулок

ул. — улица

SUMMARY

NUMBERS AND FIGURES IN SLAVIC URBANONYMY: COMPOSITION, SYMBOLICS, FUNCTIONING
FEATURES

As part of a general lexical system, urbanonymy reflects cultural phenomena in a broad sense. Alongside often discussed and well-studied lexical units, there are other urbanonyms that have been neglected by researchers for various reasons. Intra-city names containing numbers and figures belong to this neglected category.

The aim of the study is to define the role of numbers and figures in Slavic urbanonymic systems. The research material is comprised of the contemporary urbanonymy of cities in Belarus, Russia, Poland and Bulgaria; toponymic dictionaries, electronic resources, tourist guides, maps and atlases have been used.

The author demonstrates the shared and specific features of the numbers and figures used in the Belarusian urbanonymic system, as compared to that of Russia, Poland and Bulgaria. The symbolic meaning of these figures in the Slavic urbanomasticon is also discussed.

In spite of the existing differences in the use of names with a numerical component, their composition can be treated as a universal onomastic process. Street names containing figures are part of national culture, as they call to mind important national events or facts, both past and present. This helps individuals cultivate a personal sense of belonging to their native land, thus contributing to the preservation of tradition.

Key words: number, figure, Slavic urbanonymy, symbols, toponymy